

Den blinda ugglan av Sadeq Hedayat

Läraryntroduktion

Vår kultur och vår tid har en förkärlek för det rationella, begripliga och normala. Det påverkar också vår syn på skönlitteratur och läsning. Skolmiljön med krav på inläring, prestation och bedömning förstärker upplevelsen av att man läser för att begripa. Det är i den traditionen våra elever är skolade. Många elever blir irriterade och uppgivna när de inte förstår allt i en skönlitterär bok med en gång.

En skönlitterär bok är inte en text vars innehåll kan matchas mot ett facit. Det finns inget entydigt rätt eller fel, bara mer eller mindre rimliga tolkningar. Mycket som skrivs är inte lättdefinierat och transparent. Det är lika förunderligt som den mänskliga själen.

Att läsa skönlitteratur är att ge sig in i mer eller mindre okänd miljö, tappa orienteringen, kanske till och med förlora den men trots det hårdta ut. Den mentala kartan över boken ritas och ritas om, blir rikare och tydligare, förståelsen broderas ut.

Att läsa Sadeq Hedayat är att möta två sammantvinnade kulturtraditioner. Persiska och andra orientaliska motiv flätas samman med europeisk modernistisk tematik. Som läsare ges man ingen tydlig position att inta, inget utpekat läsarperspektiv. Man har inget annat val än att hänga med in i labyrinten av berättelser, fantasier, drömmar och hallucinationer.

Att läsa "Den blinda ugglan" är en upplevelse lik den att tappa orienteringen i en gammal labyrintisk stadskärna. Man tar sig vidare, försöker få en överblick, men blir mer förvirrad. Har jag inte varit här förut? Har jag sett just den dörren eller det gathörnet förut? Går jag i cirklar? Man är utelämnad, underordnad och kanske känner en liten rädsla över att slukas av en annan struktur, en annan ordning.

Men som de meningsskapare vi människor är söker vi ständigt efter hållpunkter, landmärken att känna igen, ledstänger att ta tag i. Även om man sedan inte helt kan återberätta vägen man vandrat har man samlat på sig en stor mängd upplevelser och intryck. Och visst är det så att vi sällan upptäcker nytt eller lär oss mest på den mer välkända promenaden. Det är den främmande, delvis famlande, sökande vandringen som ger de rikaste erfarenheterna, efterlämnar den starkaste upplevelsen och förhoppningsvis genererar den bästa kunskapen.

Nedan finns två förslag på vägar in i Hedayats *Den blinda ugglan* som tillsammans med klassrumsfrågorna kan stimulera en diskussion om en ganska förvirrande men ändå fantastisk bok.

Att skapa mening

Undvik till en början den ganska svåra frågan vad boken handlar om. Samla istället gemensamt mening, betydelse, och skriv upp allt som sägs på tavlan. Inte ens berättaren i *Den blinda ugglan* hävdar att han kan återge allt i sammanhängande detalj.

Jag ska försöka skriva ner vad jag minns, vad som stannat i mitt medvetande av händelsernas sammanhang. Kanske kan jag döma händelseförloppet i dess helhet? Nej, jag vill bara göra mig betrodd inför mig själv eller för att överhuvudtaget själv kunna tro. (s.14)

Hitta små berättelser i boken, bilder, känslor, karaktärer, bifigurer, miljöbeskrivningar, viktiga scener, mindre viktiga scener. *Den blinda ugglan* är en bok man har mycket att vinna på att läsa om flera gånger. Det kan dock vara svårt att både hinna läsa boken mer än en gång och

att motivera eleverna till omläsning. Genom att kollektivt lyfta upp stort och smått kan man gemensamt skapa större mening, och därmed också generera en djupare förståelse.

Berättandet

Litteraturvetare världen över har bland annat betonat att Hedayat inspirerats av europeiska modernister som Edgar Allan Poe, Rainer Maria Rilke och Frans Kafka. Indiska och buddhistiska texter lär också vara en stor inspirationskälla. Men det finns vägar in i *Den blinda ugglan* även för den som inte är litteraturvetare. En av de ingångarna är berättandet som tema.

Hedayat tar avstamp i en flertusenårig folklig persisk berättartradition. Hans huvudkaraktär berättar visserligen bara berättelser för den egna skuggan som faller på väggen, men likt *Tusen och en natts* Scheherazade berättar han bokstavligen i dödens närvaro historier som slukar oss läsare. Livet är egentligen i sig en berättelse.

Det tycks som om våra förfäders handlingar, tankar, önskningar och vanor, som de bevarats till senare generationer i berättelser som dessa, är en av det mänskliga livets beståndsdelar. I tusentals år har människor sagt samma saker, utfört samma könsakt, haft samma barnsliga bekymmer. Är inte livet från början till slut en komisk historia, en obegriplig och dåraktig saga? (s.73)

Vad han verkar syfta på är att berättandet är ett grundläggande element i vad det innebär att vara människa. Människan har i alla tider berättat sina liv på olika sätt. Antingen för sig själv, som mannen i "Den blinda ugglan" gör, eller genom att ständigt berätta om sitt och sina näras liv, som den gamla amman gör, eller för den delen skriva en roman som Hedayat gör. Vi människor verkar vara oförmögna att förstå varandra utan att berätta och ta del av det berättade. Till och med för att förstå oss själva måste vi berätta. "Men för att jag skall kunna förklara mitt liv för dig, min kurande skugga, måste jag berätta en historia"(s.55).

Det finns ännu en version på samma tema i *Den blinda ugglan* - den om vision, dekonstruktion och konstnärligt skapande. Mannen i boken är så besatt av av den mystiska unga kvinna han betrakta genom gluggen i väggen att han måste återskapa henne, eller sin idé om henne.

Jag som varit van att utföra mekansiska pennskrinnsdekorationer, jag måste nu sätta min egen skapande förmåga i verksamhet för att inför mina egna ögon kunna förkroppsliga min idé av henne, det vill säga den föreställning om hennes ansikte som levde i mig. (s.34)

Mannen erövrar henne. Han dekonstruerar henne då han råkar förgifta henne med vinet, en handling som förstärkts i och med styckningen av kroppen. Sedan återskapar han henne.

Det väsentliga var ändå hennes ansikte - nej, hennes ögon; och nu ägde jag dem. Jag hade hennes ögons ande fångad på ett papper, och hennes kropp behövde jag inte vidare, denna kropp som var dömd till förgängelse och rov åt maskar och råttor i jordens innandöme. (s.36)

Från att ha varit ett begärets slav har han återtagit makten genom att förgöra flickan och sedan göra konst av henne. Helt säkra kan vi dock inte vara. Kanske var hon inte verklig, kanske var hon en drömbild, en feberfantasi, en opiumillusion eller en dödsängel.

Klassrumsfrågor

Vem handlar *Den blinda ugglan* om? Vad får vi veta om huvudkaraktären? Vad sysslar han med? Varför har han stängt in sig?

Säg något om miljön *Den blinda ugglan* utspelar sig i. I vilket land och vilken stad utspelar sig romanen? Hur beskrivs staden (s.58)? Staden finns på riktigt. Vad kan du hitta för information om den på nätet?

Vilka andra karaktärer än berättaren finns med i boken? Vilket förhållande har berättare till sin fru? Flera karaktärer återkommer i olika variationer. Vilka?

I början av romanen finns ett motiv som man kan kalla bokens nyckelscen, den som mannen i berättelsen ser genom en glugg i väggen när han ska hämta en flaska vin till sin farbror. Vad är det mannen ser? Berätta så mycket som möjligt om den scenen. Olika varianter av samma motiv återkommer flera gånger i romanen. Kan du hitta några variationer?

I *Den blinda ugglan* är berättandet i fokus och det finns flera kortare berättelser inflettade i den större berättelsen, till exempel historien om berättarens föräldrar eller den om frun/disystem. Välj en berättelse och återberätta den med egna ord för en klasskompis.

Även om romanen tvinnas kring några berättelser med variationer vet vi egentligen inte om något av det verkligen skett inom romanens universum. Allt kanske bara är berättarens feberfantasier eller opiumdrömmar. Man kan också läsa romanen som en intention att gestalta inre, själsliga upplevelser. Som en vilja att ge ångest, åtrå och andra känslor ett berättande uttryck. Vilka känslor förmedlas i romanen? Försök göra en lista på minst tio olika känslor Heydat gestaltar.

Sadeq Hedayat var framför allt inspirerad av den tysk-tjeckiske författaren Frans Kafka. Vad vet du om Kafka? Samla mer information om Kafka. Har du läst något Kafka skrivit? Vilka likheter har Hedayat och Kafka? Vad betyder begreppet Kafka-artad?